

O'SMIRLARDA MAQSAD QO'YISH VA MUVAFFAQIYATGA INTILISH MOTIVLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

*Navoiy viloyati Nurota tuman
48-umumta'lim maktabi psixologi
Xoliqulova Gavhar Bahodirovna*

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'smirlik davrida maqsad qo'yish va muvaffaqiyatga intilish motivlarini shakllantirishning psixologik asoslari hamda ushbu jarayonda maktab psixologining o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim olishga bo'lgan ehtiyojini, balki kelajakka yo'naltirilgan maqsadlarini shakllantirish ham muhim vazifa hisoblanadi. Tadqiqot davomida motivatsiya, maqsad qo'yish, o'zini o'zi rivojlantirish va shaxsiy muvaffaqiyat tushunchalarining o'zaro bog'liqligi yoritilib, o'smirlarda muvaffaqiyatga erishish ehtiyojini rivojlantiruvchi psixologik omillar tahlil qilingan. Shuningdek, maktab psixologining diagnostik, profilaktik va rivojlantiruvchi faoliyati hamda maqsadli psixologik treninglarning samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: motivatsiya, maqsad qo'yish, muvaffaqiyatga intilish, o'smirlik davri, maktab psixologi, shaxs rivojlanishi, o'zini o'zi anglash, kasbiy yo'nalish, ichki motivatsiya.

Kirish

Zamonaviy jamiyat sharoitida yosh avlodning muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishi nafaqat akademik bilimlar, balki aniq maqsadlarga ega bo'lish, kelajak faoliyatini rejalashtirish va ularga erishishga intilish qobiliyatiga ham bog'liqdir. Raqobat kuchayib borayotgan davrda insonning muvaffaqiyati ko'p jihatdan uning maqsad qo'ya olish, qaror qabul qilish va qiyinchiliklarni yengib o'tish kompetensiyalari bilan belgilanadi.

O'smirlik davri shaxsning hayotiy qadriyatlari, qiziqishlari va istiqboldagi rejalarining shakllanish bosqichi hisoblanadi. Aynan shu davrda kelajak kasbi, hayotiy pozitsiya va shaxsiy maqsadlar haqida ilk ongli tasavvurlar shakllanadi. Shu sababli o'smirlarda maqsad qo'yish madaniyatini rivojlantirish va muvaffaqiyatga intilish motivlarini mustahkamlash maktab psixologining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Maqsad qo'yishning psixologik mohiyati

Psixologik nuqtai nazardan maqsad inson faoliyatini boshqaruvchi, uni muayyan natijaga yo'naltiruvchi ongli obraz sifatida talqin etiladi. Maqsadning mavjudligi shaxs faoliyatiga mazmun beradi, harakatlarni tartibga soladi va motivatsiyaning barqarorligini ta'minlaydi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aniq maqsadlarga ega bo'lgan o'quvchilarda:

- o'quv motivatsiyasi yuqori bo'ladi;
- mas'uliyat hissi rivojlanadi;
- qiyinchiliklarga chidamlilik ortadi;
- o'zini boshqarish ko'nikmalari shakllanadi.

Aksincha, maqsadsizlik yoki kelajak haqidagi noaniq tasavvurlar o'quvchilarda befarqlilik, tashabbussizlik va motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin.

O'smirlik davrida muvaffaqiyat motivining shakllanish omillari

Muvaffaqiyatga intilish motivi shaxsni yuqori natijalarga erishishga undovchi ichki psixologik kuch hisoblanadi. Mazkur motivning shakllanishiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi.

Oilaviy omillar

Oiladagi qo'llab-quvvatlovchi muhit, ota-onalarning farzandga bo'lgan ishonchi va muvaffaqiyatlarni e'tirof etishi o'smirning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Ta'lim muhiti

Pedagoglarning rag'batlantiruvchi munosabati, adolatli baholash va rivojlantiruvchi ta'lim muhiti muvaffaqiyat motivining shakllanishiga xizmat qiladi.

Shaxsiy omillar

O'ziga baho, ichki motivatsiya, qiziqishlar va individual qobiliyatlar muvaffaqiyatga intilish darajasini belgilovchi muhim omillar hisoblanadi.

Ijtimoiy omillar

Tengdoshlar muhiti, ijtimoiy namuna va jamiyatdagi qadriyatlar tizimi ham o'smirning maqsadlari va intilishlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Maktab psixologining diagnostik faoliyati

O'quvchilarda maqsad qo'yish va muvaffaqiyat motivlarini rivojlantirish avvalo mavjud holatni o'rganishdan boshlanadi. Shu sababli maktab psixologi diagnostik faoliyat orqali o'quvchilarning:

- qiziqishlarini;
- kasbiy moyilliklarini;
- hayotiy maqsadlarini;
- motivatsiya darajasini;
- o'ziga bahosini

o'rganadi.

Diagnostika natijalari asosida individual va guruhli rivojlantiruvchi dasturlar ishlab chiqiladi.

Maqsad qo'yish ko'nikmalarini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari

O'smirlarda maqsad qo'yish ko'nikmalarini rivojlantirish quyidagi psixologik mexanizmlar orqali amalga oshiriladi.

O'zini o'zi anglash

Shaxsning o'z qobiliyatlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini anglab yetishi real maqsadlarni shakllantirishga yordam beradi.

Ichki motivatsiyani rivojlantirish

Tashqi rag'batlardan ko'ra ichki qiziqish va ehtiyojlarga asoslangan motivatsiya barqarorroq hisoblanadi.

Refleksiya

O'quvchining o'z faoliyatini tahlil qilishi va baholashi maqsadlarga erishish strategiyalarini takomillashtirish imkonini beradi.

Muvaffaqiyat tajribasini shakllantirish

Kichik yutuqlarni e'tirof etish va rag'batlantirish o'quvchilarda o'z kuchiga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi.

Psixologik treninglarning ahamiyati

Amaliyotda maqsad qo'yish va muvaffaqiyat motivlarini rivojlantirishga qaratilgan treninglar yuqori samaradorlikka ega.

Mazkur treninglar davomida:

- hayotiy maqsadlarni aniqlash;
- vaqtni boshqarish;
- qaror qabul qilish;
- liderlik;
- kommunikativ kompetensiyalar rivojlantiriladi.

Shuningdek, kasb tanlash va kelajak rejalashtirishga oid mashg'ulotlar o'quvchilarning istiqbol haqidagi tasavvurlarini boyitadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'smirlik davrida maqsad qo'yish va muvaffaqiyatga intilish motivlarini rivojlantirish shaxsning kelajakdagi hayotiy muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Mazkur jarayon oila, maktab va ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi.

Maktab psixologi o'quvchilarning qiziqishlari va imkoniyatlarini o'rganish, ichki motivatsiyani rivojlantirish, maqsad qo'yish ko'nikmalarini shakllantirish hamda kelajak faoliyatini ongli rejalashtirishga ko'maklashish orqali ushbu jarayonning muhim subyekti sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bois ta'lim muassasalarida o'quvchilarning maqsadli hayotiy pozitsiyasini shakllantirishga qaratilgan psixologik dasturlarni keng joriy etish yoshlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladigan muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent.

2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent.
3. Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent.
4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent.
5. McClelland D. Human Motivation.
6. Locke E., Latham G. Goal Setting Theory and Task Performance.
7. UNESCO. Life Skills and Youth Development Reports.
8. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.